

УДК 341.346.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.6>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В ЄС

Сухацький Р.П.,
*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри права та економіко-фінансової безпеки
ЗВО «Академія рекреаційних технологій і права»
ORCID: 0000-0002-6540-1839
e-mail: rp_07@ukr.net*

Сухацький Р.П. Правові засади державного регулювання сільського господарства в ЄС.

У статті досліджуються правові засади державного регулювання сільського господарства в Європейському Союзі. Визначено та обґрунтовано актуальність даного дослідження. Показано важливість визначення пріоритетних напрямів розвитку такого сектору діяльності та економіки держави, і забезпечення усіх необхідних умов щодо розвитку сільського господарства як виду підприємництва. Встановлено, що мета державного регулювання сільського господарства полягає в створенні стабільних економічних, соціальних та правових умов його розвитку, що пояснюється особливими умовами функціонування сільського господарства. Розкрито, що державне регулювання аграрного сектора у Європі має економічне спрямування, а однією з його найважливіших функцій є регламентування кількості й якості продукції що виробляється шляхом контролю за організаційно-економічною структурою виробництва, зокрема заохоченням кооперації та вертикальної інтеграції, що має вплив на галузеву спеціалізацію виробництва сільськогосподарських продуктів і порядок постачання ними населення. Показано, що до важливих функцій державного регулювання відносять також управління технічним прогресом у сільському господарстві через систему наукових установ або заклади освіти, професійного навчання, підвищення кваліфікації, надання консультативної допомоги фермерам; технічне та комерційне обслуговування за допомогою державних закупівель, державних оптових ринків, ветеринарне обслуговування та кредитування, а також розробки та впровадження спеціальних програм розвитку сільських районів. Проаналізовано, що крім використання непрямих економічних важелів, в окремих державах мають місце і заходи прямого втручання у виробництво з метою його обмеження. Зокрема, шляхом введення квотування на виробництво окремих видів продукції. Обґрунтовано, що майже всі країни Європейського Союзу близько половини національних сільськогосподарських бюджетів витрачають на структурну політику, а саме на модернізацію і укрупнення ферм, покращення якості землі та інших сільськогосподарських ресурсів, покращення оперативної роботи фермерів, скорочення виробничих витрат та розвиток несприятливих районів.

Ключові слова: Європейський Союз, державне регулювання, сільське господарство, механізм, дотації, ринок.

Sukhatskyi R.P. Legal principles of state regulation of agriculture in the EU.

The legal principles of state regulation of agriculture in the European Union are investigated in the article. The relevance of this research is determined and substantiated. The importance of determining the priority areas of development of this sector of activity and the state economy is shown, and ensuring all necessary conditions for the development of agriculture as a type of entrepreneurship. It is established that the goal of state regulation of agriculture is to create stable economic, social and legal conditions for its development, which is explained by the special conditions of the functioning of agriculture. It is revealed that state regulation of the agricultural sector in Europe has an economic focus, and one of its most important functions is to regulate the quantity and quality of products produced by controlling the organizational and economic structure of production, in particular by encouraging cooperation and vertical integration, which has an impact on the sectoral specialization of agricultural production and the

procedure for supplying them to the population. It is shown that important functions of state regulation also include management of technical progress in agriculture through a system of scientific institutions or educational institutions, vocational training, advanced training, provision of advisory assistance to farmers; technical and commercial services through public procurement, public wholesale markets, veterinary services and lending, as well as the development and implementation of special programs for the development of rural areas. It is analyzed that in addition to the use of indirect economic levers, in some countries there are also measures of direct intervention in production in order to limit it. In particular, by introducing quotas for the production of certain types of products. It is substantiated that almost all countries of the European Union spend about half of their national agricultural budgets on structural policy, namely on modernization and enlargement of farms, improvement of the quality of land and other agricultural resources, improvement of the operational work of farmers, reduction of production costs and development of disadvantaged areas.

Key words: European Union, state regulation, agriculture, mechanism, subsidies, market.

Постановка проблеми. Оскільки біологічні властивості людини прямо пов'язані з необхідністю споживання значної кількості харчових продуктів, то важливим елементом суспільного життя є розвиток сільського господарства. Таким чином, важливим завданням на державному рівні є впорядкування відносин з вирощування та виробництва продуктів харчування. Адже чимала кількість людей перебувають в урбанізованому типі життя і не мають можливості займатися веденням сільського господарства для забезпечення власних потреб. А також існує проблема щодо різної купівельної спроможності людей, яка залежить від багатьох факторів присутніх в тій чи іншій державі. Поряд з цим, сільське господарство розглядається як серйозна складова підприємницької діяльності. Тож вирощування та виробництво продуктів харчування потребує належного впорядкування.

Можна сказати, що одним з основних завдань державного регулювання розвитку аграрного сектору, в умовах все більшого розвитку ринкових відносин, є забезпечення таких умов, за яких населення матиме можливість повномірно реалізовувати свої бажання і здібності, як на задоволення особистих потреб, так і в реалізації спільних інтересів щодо функціонування і розвитку держави. Тому, розробляючи методики державного впливу на розвиток сільського господарства та створення ефективної ринкової економіки, державі необхідно виходити з умов щодо забезпечення зростання заробітної плати і доходів, пов'язаних з відповідним підвищенням виробничої діяльності праці та її виробничої результативності. Водночас важливим завданням є визначення пріоритетних напрямів розвитку такого сектору діяльності та економіки держави, і забезпечення усіх необхідних умов щодо розвитку сільського господарства як виду підприємництва.

Мета дослідження – аналіз правових засад державного регулювання сільського господарства в Європейському Союзі, з урахуванням євроінтеграційного напрямку розвитку України.

Стан опрацювання проблематики. Проблематиці правового регулювання сільськогосподарського виробництва в країнах ЄС присвячено багато наукових праць, вітчизняних та зарубіжних науковців. До таких праць можна віднести наукові роботи Н.Я. Заболотної [1], Ю.О. Ульянченко [2], С.В. Пономаренко [3], Н.М. Притули [4], О.С. Щекевича [5], М.Х. Корецького [6]. Однак питання державного регулювання сільського господарства в Європейському Союзі має певну динаміку свого руху, що з урахуванням євроінтеграційних процесів в Україні потребує додаткового комплексного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Аналіз державного регулювання сільського господарства за кордоном дає підстави розуміти цей процес як складний механізм, який включає інструменти впливу на прибуток фермерів, структуру сільськогосподарського виробництва, аграрний і продовольчий ринок, соціальну структуру села, міжгалузеві і міжгосподарські відносини з метою створення стабільних економічних, правових і соціальних умов для розвитку сільського господарства, задоволення потреб населення в якісних продуктах харчування за соціально прийнятними цінами. А саме регулювання здійснюється компетентними державними органами через визначену систему інститутів, створених спільними зусиллями сільськогосподарських товаровиробників і підприємств оптово-роздрібною торгівлі, переробки та реалізації продукції [1, с. 70-71; 2, с. 1].

Таким чином, мета державного регулювання сільського господарства полягає в створенні стабільних економічних, соціальних та правових умов його розвитку, що пояснюється особливими умовами функціонування сільського господарства. Зокрема, це пов'язано з дефіцитом фінансо-

вих ресурсів сільських господарств, високим рівнем капіталоємності та низькою фондівдачею галузі, а також великою розбіжністю часових проміжків щодо проведення витратних операцій та отримання доходів.

У європейських державах найчастіше застосовуються такі регулятивні форми сільськогосподарської політики як: пряме регулювання розміру виробництва і пропозиції основних сільськогосподарських продуктів; захист власних товаровиробників з дотриманням правової конкуренції щодо імпортованих товарів, включаючи накладання мит; підтримка експорту шляхом застосування системи субсидій; компенсація зниження цін на сільськогосподарські продукти, субсидювання за вилучення ґрунтів з обробки, які призводять до екстенсивності господарювання; надання різних форм допомоги для сільських господарств зі складними умовами їх розвитку у вигляді дотацій та пільг; навчання, підвищення кваліфікації і підтримка у впровадженні нових форм та видів господарської діяльності [3, с. 49].

Вище зазначене, чітко підкреслює важливість державного регулювання сільського господарства. Тому в країнах ЄС велика увага приділяється формуванню чіткого механізму державного регулювання економіки [2, с. 3].

Аналіз механізму регулювання сільського господарства в країнах Європейського Союзу дозволяє виділити чіткі форми і методи державного регуляторного впливу на його розвиток. Зокрема, в ЄС національні дотації надаються в рамках загальноєвропейської дотаційної політики. І відповідно до її принципів будь-яка інша допомога, що створює умови найбільшого сприяння в окремій державі, забороняється. Також в країнах ЄС створено спеціальний механізм ціноутворення, який дозволяє встановлювати гарантовані ціни на порівняно високому рівні, і в такий спосіб забезпечує середнім та великим фермерським господарствам певний рівень доходу. При цьому забезпечення мінімальних цін забезпечується за рахунок фіксованих закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію фермерів, що виступає дієвим засобом проти зниження ринкових цін нижче встановленого мінімуму.

Окрім цінового механізму впливу на ринки сільськогосподарської сировини і продовольства, проводиться контроль за наданням бюджетних дотацій. Також загальноєвропейські заходи, спрямовані як на забезпечення доходів виробників, так і на підтримку певного рівні роздрібних цін, що дозволяє уніфікувати умови конкуренції в галузі виробництва та збуту продукції [4, с. 184-185; 5, с. 140-142; 3, с. 49-51].

Таким чином, державне регулювання аграрного сектора у Європі має економічне спрямування, а однією з його найважливіших функцій є регламентування кількості й якості продукції що виробляється шляхом контролю за організаційно-економічною структурою виробництва, зокрема заохоченням кооперації та вертикальної інтеграції, що має вплив на галузеву спеціалізацію виробництва сільськогосподарських продуктів і порядок постачання ними населення. До важливих функцій державного регулювання відносять також управління технічним прогресом у сільському господарстві через систему наукових установ або заклади освіти, професійного навчання, підвищення кваліфікації, надання консультативної допомоги фермерам; технічне та комерційне обслуговування за допомогою державних закупівель, державних оптових ринків, ветеринарне обслуговування та кредитування, а також розробки та впровадження спеціальних програм розвитку сільських районів.

Слід відмітити, що крім використання непрямих економічних важелів, в окремих державах мають місце і заходи прямого втручання у виробництво з метою його обмеження. Зокрема, шляхом введення квотування на виробництво окремих видів продукції. Так, це можуть бути такі заходи прямого втручання як забій худоби за умови надвиробництва м'яса, молока, молочних продуктів, викорчовування плодоносних рослин з відповідною компенсацією виробникам прогнозованих втрат.

Створення ЄС певною мірою сприяло збереженню та розширенню потенціалу сільського господарства. Завдяки проведеним заходам регулювання ЄС перетворилося на найбільшого експортера сільського господарської продукції. Водночас, були вирішені завдання повноцінного забезпечення внутрішнього ринку широким асортиментом продовольства та створення великих експортних запасів. Відповідно, на даний час основним завданням для ЄС є вирішення питань щодо збуту продукції.

Слід наголосити, що державне регулювання продовольчого комплексу в ЄС свідчить про принципово нову схему взаємодії держави і господарських суб'єктів. Підхід базується на прямому ви-

рішенні економічних проблем через створення ефективних, прозорих інструментів регулювання. Здійснювані заходи регулювання аграрного сектора економіки в ЄС мають як ринкове спрямування (підтримка чи обмеження попиту і пропозиції), так і зумовлюють структурні зрушення в разі необхідності збалансування внутрішньо та міжгалузевого розподілів [6; 2, с. 3–7]

Також, в умовах економічних реформ з регулювання зовнішньої торгівлі країнами Європейського Союзу відповідно до положень Генеральної угоди з тарифів і торгівлі [7] призвело до значних змін в кон'юктурі ринку сільгосппродукції. Так, в окремих економічно сильних державах, наприклад, Бельгії, Німеччини, Нідерландах, Австрії, було досягнуто зниження цін на сільськогосподарську продукцію. Залежно від економічної ситуації, окремо взятих країнах ЄС, в ручному режимі застосовуються знижувальні чи підвищувальні коефіцієнти до діючого на певному етапі рівні цін. Зокрема, в країнах Європейського Союзу в останні роки запроваджувалися диференційовані, із застосуванням різних курсів валют, ціни на зерно. Регулювання внутрішнього ринку зерна в країнах ЄС здійснюється досить жорстко, за допомогою щомісячних надбавок і гарантованих державою цін [2, с. 8].

Важливо відмітити, що майже всі країни Європейського Союзу близько половини національних сільськогосподарських бюджетів витрачають на структурну політику, а саме на модернізацію і укрупнення ферм, покращення якості землі та інших сільськогосподарських ресурсів, покращення оперативної роботи фермерів, скорочення виробничих витрат та розвиток несприятливих районів. Загалом в країнах Європейського Союзу на підтримку фермерів початківців спрямовується в середньому десять відсотків від аграрних бюджетів. В цілому, субсидії в даних країнах становлять на рівні 45-50% вартості виробленої фермерами товарної продукції. Сумарна бюджетна підтримка сільськогосподарських товаровиробників від вартості валової сільгосппродукції в державах ЄС становить близько 35% [3, с. 51; 2, с. 8].

Висновки. Виходячи із вище зазначеного, можна сказати, що державне регулювання сільськогосподарства шляхом всебічної підтримки виробників є пріоритетним напрямком аграрної політики більшості розвинених держав, зокрема і країн ЄС. На реалізацію поставлених завдань використовуються різні форми та методи регулятивної діяльності, що дозволяє створити сприятливі умови для розвитку сільського господарства, а також сформувати ефективну соціально-виробничу інфраструктуру в сільській місцевості.

Такий досвід особливо актуальний для України на сучасному етапі її розвитку, зокрема, в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення. Розглянутий вище досвід державного регулювання сільського господарства в ЄС дуже корисний та важливий для подальшого дослідження і адаптації до реалій національної економіки.

Так, наприклад, Україна займає серйозну нішу на ринку зерна. Тому, з метою стимулювання розвитку національного сільськогосподарського товаровиробника, можливим є введення системи компенсаційних платежів з основних видів продукції, а саме з виробництва зерна. Це дозволило б знизити собівартість продукції тваринництва і птахівництва, і як наслідок, ціни на молочні продукти, м'ясо, яйця. Тим самим підвищити рівень споживання цих продуктів національного виробництва та конкурентоздатність вітчизняної продукції на зовнішніх ринках. Однак подібні заходи в масштабах України можливі лише як складова аграрної політики держави

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заболотна Н.Я. Державно-правове регулювання аграрного сектору. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/52667/2/2019_Zabolotna_N_Ia-Derzhavno_pravove_168-170.pdf.
2. Ульянов Ю.О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України. *Державне будівництво*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2007_2_56.
3. Пономаренко С.В. Форми і методи регулювання розвитку сільського господарства: світовий досвід. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка*. 2013. Вип. 4. С. 48–52.
4. Пригула Н.М. Особливості ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в економічно розвинутих країнах. *Держава та регіони*. 2012. № 4. С. 184–188.
5. Щекович О.С. Використання зарубіжного досвіду державного регулювання економіки АПК в Україні. *Економіка АПК*. 2009. № 1. С. 140–146.

6. Корецький М.Х. Державне регулювання розвитку аграрної сфери економіки України: моногр. К., 2002. 260 с.
7. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text.